

واکاوی گستره آسیب‌های «حسد» بر سلامت روان با تحلیل شبکه مضامین مبتنی بر آیات قرآن کریم

احمد زارع زردینی^{۱*}، کمال صحرایی^۱، علی محمد میر جلیلی^۲، محمد تقی بقایی زاده تفت^۳

چکیده

هدف: حسد: بدخواهی و آرزوی زوال نعمت و سعادت دیگری داشتن است. حسادت تهدیدی برای سلامت روان محسوب می‌شود و اثرات زیانباری را بر کیفیت زندگی انسان‌ها به‌جا می‌گذارد. این رذیله اخلاقی از معضلات همیشگی جوامع بشری است. مسأله پژوهش حاضر شناخت روابط درون‌شبکه‌ای حسد به‌منظور شناخت دقیق از ابعاد و گستره ناپیدای آسیب‌های این رذیلت اخلاقی بر سلامت روان است.

روش تحقیق: روش پژوهش تحلیل مضمونی و ترسیم شبکه مضامین گسترده آن‌ها، مضامین فراگیر و مؤثر در ایجاد و گسترش حسد در جامعه اسلامی از منظر قرآن کریم تبیین شده است.

یافته‌های پژوهش: با به دست آوردن ۴۲ کد که مرتبط با رذیله حسد هستند، ۱۸ مضمون پایه به‌عنوان مضامین مؤثر و مرتبط بر گسترش حسد از آیات قرآن، ۴ مضمون سازمان دهنده فرعی و ۲ مضمون سازمان دهنده اصلی ساخته که در یک دسته مضامین فراگیر رذیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی تقسیم گردیدند.

نتیجه پژوهش: از نتایج پژوهش می‌توان به ارائه یک تصویر مناسب از گستره آسیب‌های این رذیلت اخلاقی با سلامت روان فرد و جامعه اشاره نمود.

کلمات کلیدی: بهداشت، حسد، رذایل اخلاقی، سلامت روان، شبکه مضامین، قرآن کریم

* نویسنده مسئول، دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه میبد، یزد، ایران zarezardini@gmail.com

۲. استادگروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه میبد، یزد، ایران

۳. دانش آموخته دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه میبد، یزد، ایران

مقدمه

حسد سویه‌ها و مصادیق وسیع فردی و اجتماعی دارد. این رذیلت اخلاقی، سبب‌ساز مشکلات دیگر اخلاقی همچون کفر، نفاق، شرک، کبر، ظلم، کینه، تهمت، قتل، اختلاف و تفرقه و... است. این امر لزوم پرداختن به زمینه‌های شکل‌گیری حسد را جهت پیشگیری از بروز پیامدهایی با گستره‌ای این چنین، دوچندان می‌سازد. قرآن کریم، حسد را از جمله شرور آدمی (فلق، ۵) که انسان را وادار به قتل نموده (مائده، ۳۰) و حسادت کنندگان را اهل نفاق (نساء، ۷۳) می‌داند؛ بنابراین، جامعه‌ای که گرفتار حسادت است نمی‌تواند بستر مناسبی برای ارتقای معنوی افراد فراهم نماید.

باور روان‌شناسان بر این است که احساس حسادت از حدود ۱۵ الی ۱۶ ماهگی در کودکان آغاز می‌شود و در طول دو سه سال اول زندگی به اوج خود می‌رسد. در مجموع می‌توان گفت که بیشترین میزان حسادت در سنین قبل از ۵ سالگی بروز می‌کند و تا بزرگسالی ادامه دارد. (کرباسی، منیژه، ۱۳۸۸ ش، ص ۲۸۶) از این رو حسد نوعی حالت انفعالی است که انسان در آن حالت احساس می‌کند سخت مایل است تا در جای شخص دیگری که دارای نعمتی است قرار گیرد و آرزو می‌کند که آن نعمت از او زوال یابد تا خود صاحب آن شود. (نجاتی، ۱۳۷۲ ش، ص ۱۲۷)

از سویی، رجوع جامع و روشمند به منابع اصیل دینی همچون قرآن کریم، از ضرورت‌های پاسخ به مسائل اجتماعی امروز است. یکی از این زمینه‌ها، بهره‌گیری از پژوهش‌های کیفی است. برای کسب نتایج مفید و بامعنی در پژوهش‌های کیفی لازم است داده‌ها روشمند تحلیل شوند. (شیخ‌زاده، بنی‌اسد، ۱۳۹۹ ش، ص ۳۳) از این رو، برای شناسایی مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده، استفاده از روش تحلیل متن با اولویت شبکه ضروری می‌نماید.

مسئله این است که حسد چه ارتباطی با سایر رذایل اخلاقی

دارد؟ به بیان دیگر زمانی که در یک جامعه حسد رواج یابد چه رذایل اخلاقی دیگر را به دنبال خود دارد؟ در این نوشتار، پس از بیان چارچوب روش‌شناختی و ادبیات مفهومی پژوهش، یافته‌های حاصل از رویکرد روشمند به آیات در حوزه مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده با موضوع حسد تبیین می‌شود و در نهایت شبکه مضامین رذایل اخلاقی مرتبط با حسادت، استخراج و ترسیم می‌گردد.

بررسی پیشینه پژوهش

در آثار منتشرشده در حیطه اخلاق در قرآن کریم باید گفت، گونه‌شناسی این مطالعات نشان می‌دهد، دسته‌ای به فلسفه اخلاق پرداخته‌اند و دسته‌ای دیگر، فضائل و رذایل اخلاق را با رویکردهای مختلف، بررسی کرده‌اند. نقطه تمایز این تحقیق در مقایسه با پیشینه، بررسی جامع و متمرکز آیات قرآن کریم با موضوع حسد و حسادت در جهت دستیابی به شبکه مضامین مرتبط با آن است. باید یادآور شد که در بیشتر مطالعات این حوزه، هنگامی که از رذیله حسادت صحبت می‌شود، تنها پاره‌ای از موضوعات مرتبط با حسد مورد بررسی قرار گرفته‌اند و علاوه بر تفاوت در روش، تمامی ابعاد این تحقیق را پوشش نمی‌دهند؛ برخی نگاشته‌ها تنها به روایات استناد می‌کنند، برخی نیز فقط به مهم‌ترین آیات مرتبط پرداخته‌اند، اما هیچ‌یک از این پژوهش‌ها راهبرد شبکه مضامین ندارد. در ذیل به قسمتی از پیشینه پژوهش‌های گذشته پرداخته می‌شود.

کتاب

۱. ناصر مکارم شیرازی، در اخلاق در قرآن، تنها به برخی نکات تفسیری می‌پردازد و شامل همه آیات مرتبط با حسد نمی‌شود.
۲. عباسعلی کامرانیان، (۱۳۹۴) در نکته‌های قرآنی درباره حسود و حسادت، به بیان ریشه‌ها، عوامل و پیامدهای حسادت از دیدگاه قرآن پرداخته است.

مقاله

۳. حسن خانی، (۱۳۸۶، شماره ۵۹) در حسد از دیدگاه قرآن و روانشناسی، بعضی از آثار حسد از دیدگاه قرآن و حدیث را بیان می‌نماید.

۴. ابوالقاسم ولی زاده، محمدمهدی ولی زاده (۱۳۹۹ ش، شماره ۳۸) در پیامدشناسی حسد از منظر قرآن و روایات، به پیامدهای حسد پرداخته و به برخی از مصادیق آن اشاره کرده است.

تعاریف و مفاهیم پژوهش

بررسی تحلیلی پیشینه پژوهش در این زمینه نشان می‌دهد که منظومه واژگانی مورد استفاده برای تحقیق در قرآن و تفاسیر در رابطه با موضوع حسد، می‌تواند کلمات حسد، بغی، غل و ضغن را شامل شود.

حسد

حسد یکی از نشانه‌های کلیدی است که لایه‌های متعددی دارد. راغب اصفهانی و دیگران در تعریف حسد این‌گونه می‌نویسند: حسد یعنی، آرزو داشتن برای زوال و نیستی نعمت کسی که استحقاق آن نعمت را دارد و بسا که با این آرزو و حسادت در عمل هم کوشش و سعی در از بین بردن نعمت دیگران بنماید. (راغب، ۱۳۷۴ ش، ج ۱: ص ۴۸۷)

بغی

واژه "بغی" در بعضی از کاربردهای قرآنی (آل عمران، ۱۹؛ حج، ۶۰ و توبه، ۴۷) دارای وجه معنایی حسد است و بغی را در اصل حسد دانسته‌اند سپس آن را ظلم، چراکه حسود سعی در زوال نعمت محسود دارد و بدین گونه به وی ظلم می‌نماید؛ و البَغِي: أصله الحسد، ثم سمي الظلم بَغِيًا لِأَنَّ الحاسد يظلم المحسود جُهدُهُ إِرَاعِيَةً زَوَالِ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِ عَنهُ. (قرشی، ۱۳۷۱ ش، ج ۱: ص ۲۰۸؛ طریحی، ۱۳۷۵ ش، ج ۱: ص ۵۴)

غل

راغب اصفهانی می‌نویسد: واژه «غِلِّ» از غِلِّل گرفته شده و در اصل به معنای چیزی است که مخفیانه و تدریجاً نفوذ می‌کند و به همین خاطر، به آب جاری غللی می‌گویند؛ چراکه تدریجاً در میان درختان نفوذ پیدا می‌کند. سپس به خیانت، کینه و حسد که نفوذ تدریجی مخفیانه در دل دارد، غِلِّ گفته می‌شود. (راغب، ۱۳۷۴ ش، ج ۲: ص ۷۰۵) ابن منظور در لسان العرب و مرتضی زبیدی در تاج العروس، حسد را نوعی غلِّ می‌شمرد، همان‌گونه که کینه و عداوت را نیز از مصادیق آن می‌دانند. (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق، ج ۱۱: ص ۴۹۹؛ زبیدی، ۱۴۱۴ ق، ج ۱۵: ص ۵۵۰)

ضغن

ضغن به معنای کینه شدید و سخت است (مصطفوی، ۱۴۳۰ ق، ج ۷: ص ۳۶) برخی از مفسران در تعریف ضغن آن را به همراه حسادت آورده‌اند. (مدرسی، ۱۴۱۹ ق، ج ۱۳: ص ۲۶۴؛ طیب، ۱۳۷۸ ش، ج ۱۲: ص ۱۸۷) در واقع حسادت یکی از عوامل ایجاد ضغن و کینه، نسبت به موفقیت‌های دیگران است. موفقیت‌های دیگران موجب می‌شود تا شخص نسبت به او نفرتی در نفس احساس کند و عامل بیزاری پایدار می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

بر مبنای هدف و سؤال، روش پژوهش حاضر از نوع روش تحلیل داده‌های کیفی است که با رویکرد کیفی و مرور نظام‌مند، از طریق راهبرد شبکه مضامین، گزاره‌های مرتبط با ردیله حسد و حسادت شناسایی شده و با استفاده از تحلیل مضمون تحلیل می‌شوند. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های متنوع و پراکنده را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰) تحلیل مضمون از روش‌هایی است که اساساً مستقل از جایگاه

واکاوی گستره آسیب‌های «حسد» بر سلامت روان با تحلیل...

نظری یا معرفت‌شناسی خاصی است و در طیف گسترده‌ای از روش‌های نظری و معرفت‌شناسی می‌توان از آن استفاده کرد. از این رو، ابزار تحقیقاتی منعطف و مفیدی است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل مورد استفاده قرار می‌گیرد. (براون و کلارک، ۲۰۰۶ م، ۷۵ و ۷۶)

تحلیل مضمونی یک راهبرد توصیفی است که با جست‌وجوی الگوهای تجربه درون یک مجموعه، فرایند تحلیل داده‌های کیفی را برای درک بهتر تسهیل می‌کند. حاصل این تحلیل مضمونی نیز، توصیفی از آن الگوها و طرح محیطی است که بر آن الگوها وحدت می‌بخشد، بدین معنا که چه مضمون کلانی باعث شده این مضامین متعدد در یک متن واحد وجود داشته باشند و این مضامین چه ارتباطی باهمدیگر دارند. (عابدی جعفری و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱۶۰) در تحقیقات کیفی، شناخت مضمون از حساس‌ترین کارهاست و مهم‌ترین کار در تحلیل مضمون، پاسخ به چیستی مضمون و چگونگی استخراج آن است. مضمون یا مفاهیم حاوی معنا به گونه‌های متعددی طبقه‌بندی شده است که می‌توان به مضامین اولیه یا نهایی؛ توصیفی، تفسیری و رابطه‌ای؛ اصلی یا فرعی؛ فراگیر، سازمان دهنده و پایه؛ مشهود یا مکنون؛ داده محور نظریه محور؛ کلان، یکپارچه کننده یا کلیدی؛ تثبیت نشده یا تثبیت شده تقسیم شود. هرکدام از انواع مضامین مذکور برگرفته از مبانی طبقه‌بندی است. (همان، ۱۳۹۰ ش، ص ۱۶۰) نظام پژوهش حاضر از نظر فلسفه، تفسیری، از نظر منطق، استقرایی، از نظر هدف، کلان کاربردی، از نظر رویکرد، مرور نظام‌مند، از نظر راهبرد، شبکه مضامین و از نظر تحلیل داده‌ها از نوع تحلیل مضمون است. این پژوهش بر اساس جایگاه مضامین ردایل اخلاقی در شبکه مضامین انجام شده است بر همین اساس

نوع تقسیم مضمونی که استفاده گردید بدین ترتیب است:
الف: مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)،
ب: مضامین سازمان دهنده (مقولات به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه)، ج: مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک کل).

شبکه مضامین ارائه‌دهنده یک نقشه شبیه تارنما به عنوان یک اصل سازمان دهنده و یک شیوه نمایش است. شبکه مضامین بر اساس یک‌رویه مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما رسم می‌شوند و مضامین برجسته هریک از این سه سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده می‌شود. (همان) برای اجرای راهبرد شبکه مضامین از منابع ثانویه داده‌های حاصل از متون اسلامی استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

فرآیند تحلیل مضامین مرتبط با آیات قرآن بر اساس سؤال محوری و طی مراحل پژوهش شبکه مضامین را می‌توان در قالب چند گام تبیین نمود: ۱. تعریف سؤال پژوهش ۲. جست‌وجوی منابع ۳. انتخاب منابع مرتبط و ۴. گام چهارم: شناسایی و استخراج کدهای ردایل اخلاقی مرتبط با حسد، حاصل از مستندات؛ تحلیل می‌شود. در جدول ۱ با توجه به محدودیت واژگان تنها به سه نمونه از مضامین پایه حسد مستخرج از رساله دکتری اشاره شده است. علاقه‌مندان می‌توانند به رساله (سازمان‌دهی مفاهیم ردایل اخلاقی در قرآن) مراجعه نمایند.

جدول ۱. شناسایی مضامین پایه حسد

مضامین پایه	مستندات	گزاره / کد (تفسیر) معنی آیه	آیات قرآن کریم
T01 / کفر	(طالقانی، ۱۳۶۲، ش، ج ۱: ص ۲۶۵)	اهل کتاب می‌خواهند مؤمنین را از قدرت استقلال ایمانی که موجب برتری است ناتوان سازند، از این رو منشأ کفر همان انگیزه حسدی است که از درون نفوسشان سر می‌کشد.	«وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَإِيْمَانَكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ...» (بقره، ۱۰۹)
T02 / نفاق	(طوسی، بی تا ج ۳: ص ۲۵۵؛ بیضاوی، ۱۴۱۸ ق، ج ۲: ص ۸۳)	این گفتار مناققین از روی حسد بیان شده است.	«وَلَمَّا أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ... يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا» (نساء، ۷۳)
T03 / کبر	(طبرسی، ۱۳۶۰، ش، ج ۸: ص ۲۶۱)	استکبار کفار به خاطر نهایت حسدی که نسبت به پیامبر صلی‌الله علیه و آله داشتند بود.	«وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رَسُلُ اللَّهِ...» (انعام، ۱۲۴)
...

۵. گام پنجم: تحلیل و ترکیب یافته‌ها
 در این گام بر اساس کدهای حاصل از مطالعات گذشته، مضامین حاصل از تفسیر و یکپارچه‌سازی یافته‌ها شناسایی و سپس ۲ مضمون سازمان دهنده اصلی و ۴ مضمون سازمان دهنده فرعی و ۱ مضمون فراگیر، شناسایی شدند. جدول ۲ مضامین مرتبط با ردیله اخلاقی حسد را نشان می‌دهد.

جدول ۲. شناسایی مضامین سازمان دهنده

شماره مضامین پایه	مضمون سازمان دهنده فرعی	مضمون سازمان دهنده اصلی	مضمون فراگیر
T01 و T05 و T011 و T015	قلبی / عاطفی	ردیله جوانحی / درونی	ردیله اخلاقی
T03 و T04 و T010 و T016	عقلی / فکری / ذهنی	حسد در روابط اجتماعی	
T02 و T06 و T07 و T012 و T013	رفتاری	ردیله جوارحی / بیرونی	
T014 و T017			
T08 و T09 و T018	گفتاری		

می‌شوند، راهنما در رسیدن به مضمون ردیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی هستند.

الف) مؤلفه‌های ردیله جوانحی قلبی، عاطفی

اعمال ارادی انسان یا جنبه اثرگذاری دارد یا جنبه اثرپذیری که از جمله اعمال جوانحی او محسوب می‌شود. در ادامه عمل کفر، کینه، شرک و بی‌ایمانی را که نمونه‌ای از اعمال جوانحی قلبی، عاطفی و مرتبط با ردیله اخلاقی حسد در روابط

تحلیل مؤلفه‌های مضامین ردیله اخلاقی حسد مؤلفه‌های مبتنی بر ردیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی

با انتخاب مضمون فراگیر، (ردیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی) این سؤال طرح می‌شود که به چه دلیل و چرا به‌عنوان یک مضمون فراگیر گزینش شده است؛ بنابراین دو مضمون سازمان دهنده اصلی که هرکدام دارای مضامین سازمان دهنده فرعی بوده و به‌وسیله مضامین پایه پشتیبانی

اجتماعی است به بعضی از آیات به دلیل محدودیت واژگان به اختصار شرح داده می‌شود: اولین نشانه‌ای که با حسادت رابطه دارد، مضمون کفر است. در پاره‌ای از روایات، حسادت را از ریشه‌های کفر معرفی نموده‌اند. امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «إِيَّاكُمْ أَنْ يَحْسِدَ بَعْضِكُمْ بَعْضًا فَإِنَّ الْكُفْرَ أَصْلُهُ الْحَسَدِ». (ابن شعبه، ۱۳۶۲ ش، النص: ص ۳۱۵) عدم درمان حسادت، ممکن است انسان را به کفر سوق دهد؛ چنان که در آیه ۹۰ سوره بقره اشاره شده، علت کفر یهود را با وجود علمی که به حقانیت اسلام داشتند و منتظر ظهور پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم بودند، بیان می‌کند و آن را منحصرًا حسد و ستم‌پیشگی می‌داند. (طباطبایی، ۱۳۷۴ ش، ج ۱: ص ۲۳۵)

نشانه دیگری که با حسد ارتباط دارد، مضمون کینه و حقد است. حقد و کینه موجب می‌شود انسان آرزوی زوال نعمت از کسی که مورد عداوت اوست کند و اگر این دشمنی را چه علنی و غیرعلنی ابراز نماید تبدیل به کینه و حقد می‌شود. فرد حسود فکر می‌کند تنها اوست که واجد شرایط دریافت همه امتیازات بوده و دیگران هیچ حقی ندارند، از این رو، کسانی را که به نعمتی رسیده‌اند و او از آن بی‌بهره است، مورد خشم خود قرار می‌دهد. لذا، حضرت علی علیه‌السلام می‌فرمایند: «الْحَقْدُ شِيمَةُ الْحَسِدِ». (آمدی، ۱۴۱۰ ق، ج ۴۷۷: ص ۳۳)

کینه‌توزی خوی حسودان است. غل به معنای نفوذ مخفیانه است به کینه و حسدی که مرموزانه در جان انسان نفوذ می‌کند نیز غل گویند. این آیه در وصف بهشتیان می‌فرماید، در بهشت، صفای باطن و ظاهر یکجا جمع است و بهشتیان هیچ‌یک نسبت به دیگری کینه و حسد نمی‌ورزند. (اعراف، ۴۳)

(مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ ش، ج ۶: ص ۱۷۵) شرک، فعلی اختیاری و ارادی قلبی است و معنایش عدم پذیرش خدای یگانه و اعتقاد به آن است. در بعضی از آیات، شرک یکی از مصادیق حسد و حسادت بیان شده و پیوند بین آن دو را نشان می‌دهد. امام صادق علیه‌السلام در این خصوص می‌فرمایند:

«يَقُولُ إِبْلِيسُ لِحُنُودِهِ أَلِقُوا بَيْنَهُمُ الْحَسِدَ وَ الْبَغِي فَإِنَّهُمَا يَعْدِلَانِ عِنْدَ اللَّهِ الشِّرْكَ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۲: ص ۳۲۷) شیطان به سپاهیان می‌گوید: میان افراد آدمی زاده، حسد و ستم افکنید که این دو در پیش خدا با شرک برابرند. (کلینی، کمره ای، ۱۳۷۵ ش، ج ۵: ص ۲۶۳) در آیه ۵۱ سوره نساء، یهودیان به مشرکان گفتند: «هؤُلاءِ أَهْدَىٰ...» در این آیه می‌خوانیم: «أَمْ يَحْسُدُونَ» (نساء، ۵۴) از این رو، همسویی اهل کتاب با مشرکان و قضاوت بر اینکه شرک شما بهتر از توحید مسلمانان است به خاطر حسادت آن‌ها است. (قرائتی، ۱۳۸۳ ش، ج ۲: ص ۸۵)

عامل دیگری که با حسادت در ارتباط است، مضمون بی‌ایمانی است. حسادت، ریشه بی‌ایمانی است و این صفت زشت آفت دین و ایمان فرد است که باید از آن پرهیز کرد. امام علی علیه‌السلام می‌فرمایند: «وَلَا تَحْسَدُوا فَإِنَّ الْحَسِدَ يَأْكُلُ الْإِيمَانَ كَمَا تَأْكُلُ النَّيْزُ الْجِطْبَ». (صبحی صالح، ۱۴۱۴ ق، ص ۱۱۸)

آیه ۱۲۴ سوره انعام، آنچه باعث بی‌ایمانی می‌شود را حسادت معرفی می‌نماید و می‌گوید: هرگاه معجزه‌ای از جانب خداوند بر آن‌ها نازل شود که بر توحید و راست‌گویی پیامبر دلالت کند، می‌گویند: ما تصدیق نمی‌کنیم و ایمان نمی‌آوریم تا اینکه همان معجزاتی که بر پیامبران نازل شده است، بر ما نیز نازل شود. این سخن را از روی حسدی که نسبت به پیامبر داشتند، می‌گفتند. (فخر رازی، ۱۴۲۰ ق، ج ۱۳: ص ۱۳۶) (انعام، ۱۲۴)

ب) مؤلفه‌های رذیله جوانحی عقلی، فکری و ذهنی

بعضی از رذایل جوانحی مربوط به بخش اندیشه و نظر است که عقل انسان موضوع را با محمول پیوند می‌زند. اعمالی مانند کبر، مکر و نیرنگ، آرزوی زیاد و شک از جمله اعمالی هستند که با عقل و ذهن سروکار دارند. انسان حسود به دلیل کم‌ظرفیتی با مشاهده یک برتری حد اقلی در خود، دچار خودبرتری بینی شده، احساس می‌کند که دیگران لیاقت ندارند بالاتر یا حتی مثل او باشند. فرد حسود گاهی به چیزی حسادت می‌کند که خودش آن و یا بهتر از آن را دارد و یا باکار و تلاش می‌تواند

داشته باشد. کفار با خود برتر بینی، استکبار نموده و دعوت اسلام را نمی پذیرند. (انعام، ۱۲۴) اصرار آن‌ها، بر عدم ایمان آوری، نه به خاطر ارائه دلیل و حجت، بلکه به خاطر نهایت حسدی که نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم داشتند بود. (طبرسی، ۱۳۶۰ ش، ج ۸: ص ۲۶۱) آیه ۸ سوره یوسف نیز پیوند کبر و حسادت را نشان می دهد برادران یوسف علیه السلام، علاوه بر حسادت با گفتن: «وَنَجِّنُ عَصِيَّةً»، نشان دادند که دچار غرور و تکبر شده اند. (صادقی تهرانی، ۱۳۶۵ ش، ج ۱۵: ص ۳۲) چهره دیگری از صفت زشت حسد که در قرآن آمده مربوط به نیرنگ بازی و مکر است. در این آیه کسانی که صفت حسد در آن‌ها غلیان یافته و از روی حسد ایمان نمی آورند را نیرنگ باز و مکر کننده معرفی می نماید. (انعام، ۱۲۴) از این رو نتیجه حسد نیرنگ بازی است. مضمون دیگری که در جدول تحلیل آیات با موضوع فراگیر رذیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی دیده می شود، مضمون آرزوی زیاد است. علامه ذیل آیه ۳۲ نساء می نویسد: هنگامی که آرزویی تکرار می شود، مبدل به حسادتی نهفته چون آتشی زیر خاکستر می گردد و باز در اثر تعقیب کردن همه روزه، اندک اندک این آتش از زیر خاکستر بیرون آمده، از قلب به مقام عمل خارجی سرایت می کند و زمین را پر از فساد نموده، حرث و نسل را تباہ می سازد. (طباطبایی، ۱۳۷۴ ش، ج ۴: ص ۵۳۳)

شک و تردید نیز نوعی رذیله جوانحی ذهنی است که پیوند آن با حسد در آیه زیر مشاهده می شود. آغازکنندگان اختلاف و مؤسسين تفرقه که با داشتن علم و اطلاع این اختلاف را باب کردند، آنچه را کردند از در بغی و حسد کردند و در نتیجه نسل های بعدشان هم که کتاب را از آن‌ها به ارث بردند، در شکی مریب (شکی که ایشان را به ریب انداخت) قرار گرفتند. (شورا، ۱۴)

ج) مؤلفه های رذیله جوارحی رفتاری

اعمال جوارحی از جمله اعمال ارادی انسان است که از

اعضای ظاهری بدن صادر می شود و در قالب حالات، رفتار و کردار ظهور و بروز می یابد. مضامینی مانند نفاق، قتل، اختلاف، بخل، بی تقوایی، ظلم و شر از جمله مضامینی هستند که با اعمال جوارحی رفتاری سروکار دارند. از آیات قرآن استفاده می شود که یکی از علائم و نشانه های نفاق، حالت بدخواهی و حسد است. روایتی از امام صادق علیه السلام است که می فرماید: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغْبِطُ وَلَا يَحْسُدُ وَالْمُنَافِقُ يَحْسُدُ وَلَا يَغْبِطُ» (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۲: ص ۳۰۷) مؤمن غبطه می خورد و حسادت نمی ورزد اما منافق حسادت می ورزد و غبطه نمی خورد. این آیه، درباره منافقان است و از جمله نشانه نفاق و دورویی این گروه آن است که همیشه در انتظارند که خطری به مسلمانان روی آورد تا به مصیبت کسی شادمان و به شادی کسی غمناک گردند. (حسینی همدانی، ۱۴۰۴ ق، ج ۳: ص ۱۷۴) اشاره به این است که دشمنی آنان تا حد حسادت رسیده است. (ألوسی، ۱۴۱۵ ق، ج ۲: ص ۲۵۶) عبارت، (تَسْوَهُمْ)، بیانگر حسد و بغض آن‌ها نسبت به شما و دینتان است. (بلاغی، ۱۴۲۰ ق، ج ۱: ص ۳۳۶) «أَنْ تَمْسِسَكُمْ حَسَنَةً تَسْوَهُمْ وَإِنْ تَصْنَعُوا سَيِّئَةً يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضْرِبَكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ» (آل عمران، ۱۲۰)

ارتکاب به قتل مضمون دیگری است که آدمی با جوارح خود آن را انجام می دهد. آیات ۲۷ تا ۳۰ سوره مائده، خبر از داستان پسران آدم می دهد و سبب پدید آمدن آن را حسد دانسته، آری همه این‌ها آثار شوم حسد است، سرانجام حسد ناگوار و مرگبار است که حتی به خاطر آن، برادر دست به خون برادر خود می آید. (مراغی، بی تا ج ۶: ص ۹۷) امام صادق علیه السلام فرمودند: انگیزه قتل قابیل، حسادت او نسبت به پذیرش قربانی هابیل بود. (عیاشی، ۱۳۸۰ ق، ج ۱: ص ۳۰۶؛ عروسی حویزی، ۱۴۱۵ ق، ج ۱: ص ۶۱۰)

مضمون دیگری که جوارحی بوده و اجتماعی را متأثر از خود می نماید، مضمون اختلاف است که در جدول آیات با

واکاوی گستره آسیب‌های «حسد» بر سلامت روان با تحلیل...

موضوع مضمون فراگیر رذیله اخلاقی حسد در روابط اجتماعی مشاهده می‌شود. حسادت مضمونی است که با پایین آوردن آستانه تحمل انسان، اسباب بروز اختلاف و تفرقه را فراهم می‌نماید. حسود نعمت‌هایی را که خداوند به دیگران داده، نمی‌تواند ببیند و به هرکسی که از نعمتی برخوردار است، حسودی می‌کند و همین امر باعث تفرقه و اختلاف و دوری مردم از او می‌شود، از این رو پیوند دوستی و رفاقت بین او و دیگران قطع می‌گردد. علی علیه‌السلام در این زمینه فرمودند: «الْحَسُودُ لَا خَلِيلَ لَهُ»؛ حسود دوست و رفیقی ندارد. (نوری، ۱۴۰۸ ق، ج ۱۲: ص ۲۱؛ تجلیل تبریزی، ۱۴۱۷ ق، ج ۷: ص ۲۱۰) بسیاری از مفسران، در تفسیر بغی، ذیل آیه ۲۱۳ سوره بقره حسد را ذکر کرده‌اند. (شبر سید عبد الله، ۱۴۱۲ ق، ص ۸۷؛ زمخشری، ۱۴۰۷ ق، ج ۱: ص ۳۴۶؛ کاشانی ملافتح‌الله، ۱۳۳۶ ش، ج ۲: ص ۱۹۰)

مضمون بخل، مضمون دیگری است که با حسد پیوند دارد. در روایتی از امیر مؤمنان علی علیه‌السلام آمده است که می‌فرمایند: «الْحَاسِدُ مَغْتَاظٌ عَلَى مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ إِلَيْهِ بَخِيلٌ بِمَا لَا يَمْلِكُ» حسود نسبت به کسی که گناهی ندارد خشمگین است و نسبت به آنچه مالک آن نیست، بخل می‌ورزد. (مجلسی، بی‌تاج ۷۰: ص ۲۵۶؛ شعیری، بی‌تاج ۱۶۰) در آیه ۵۴ سوره نساء به روحیه بخل و تنگ‌نظری یهود اشاره و حسد را از بخل بدتر دانسته است چون در بخل مال خود را نمی‌بخشد ولی در حسد از بخشش دیگری هم ناراحت است. (قرائتی، ۱۳۸۳ ش، ج ۲: ص ۸۵)

مضمون دیگری که با حسادت مرتبط است، مضمون بی‌تقوایی است. حسادت از جمله اموری است که باتقوا منافات دارد، از این رو، حسادت بی‌تقوایی محسوب می‌شود. ملاک پذیرش اعمال تقوا است. (مائده، ۲۷) از این رو حسادت ورزیدن که مانع پذیرش اعمال می‌گردد، بی‌تقوایی است. ظلم کاری است که انسان با رفتار خود در جامعه و به‌وسیله

جسم و جوارح انجام می‌دهد. مضمون ظلم مکرر در قرآن مورد مذمت قرار گرفته و درآیاتی رابطه آن با حسد نشان داده شده است. گاهی حس حسادت آن‌چنان در وجود فرد حسود غلیان می‌کند که حاضر می‌شود خود را نابود و هلاک نماید تا به شخصی که مورد حسد اوست ضربه‌ای وارد نماید. از این رو، حسود قبل از آن که به طرف مورد حسادتش لطمه‌ای وارد کند به خودش ظلم و ستم روا می‌دارد و دین و دنیای خود را تباه می‌سازد. سرچشمه ظلم، چه ظلم به خود و چه ظلم به دیگران، رذیله حسد است. (مائده، ۲۹ و ۳۰)

شر، مضمون دیگری است که آدمی با جوارح خود آن را انجام می‌دهد. در هر چیزی احتمال بروز شر وجود دارد، حتی کمالاتی مثل علم و احسان، شجاعت و عبادت نیز آفاتی دارند. لیکن هر چیزی اگر در مسیر صحیح خود قرار نگیرد، شر می‌شود. چنانکه آهن خیر است ولی اگر چاقو شد، امکان سوءاستفاده از آن وجود دارد. حسادت در میان تمام شرور، برجسته‌ترین شر است. زیرا حسود نقشه‌ها می‌کشد و حيله‌ها می‌کند و مرتکب انواع شرور می‌شود تا به هدف خود برسد. حسادت مرض خطرناکی است که جز با مرگ محسود یا هلاکت حسود از بین نمی‌رود. (فلق، ۵)

د) مؤلفه‌های رذیله جوارحی گفتاری

همان‌گونه که گفته شد هر عملی که توسط جوارح آدمی صورت می‌پذیرد عمل جوارحی نام دارد. رذایل جوارحی تهمت، دروغ‌گویی و افسون‌گری به‌وسیله زبان انجام می‌شود. گاهی، افرادی که دارای موقعیت خوب اجتماعی بوده و انسان پاکی هستند، به دلیل حسادت برخی از افراد مورد اتهام قرار می‌گیرند. ریشه بسیاری از تهمت‌ها و نسبت‌های ناروا در حسادت نهفته است. حسادت باعث می‌شود که نه تنها آدمی خوبی‌های دیگران را نبیند بلکه همواره به دنبال برچسب زدن به آن‌ها نیز باشد. در این آیه، به گفته علامه در المیزان جمله (وَ نَجُنُّ عِصْبَةً) بر حسادت آنان نسبت به پدرشان یعقوب

دلالت می‌کند که ناشی از محبت بیشتر وی نسبت به آن دو بوده و با جمله (إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ) حکم کردند و این نسبت را دادند بر اینکه پدرشان در گمراهی است (یوسف، ۸) و مقصودشان از گمراهی، کج سلیقه‌گی و فساد روش است، نه گمراهی در دین. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ش، ج ۱۱: ص ۱۲۰)

مضمون دیگری که توسط اعضاء و جوارح انسان همچون زبان صورت می‌پذیرد، مضمون دروغ است و رابطه آن با حسد در آیات زیر مشهود است. انسان دروغ‌گو به دلیل حسادت نسبت به دیگری گرفتار اخلاق زشت دروغ می‌شود. جاحظ می‌گوید: حسد، برادر کذب است به گونه‌ای که آن دو از یکدیگر جدا نمی‌شوند. (جاحظ، ۱۳۸۴، ق، ج ۱: ص ۳۴۷) در داستان یوسف علیه‌السلام، برادران به خاطر حسادتی که به ایشان داشتند، برای جلب اعتماد حضرت یعقوب علیه‌السلام، دروغ بر زبان راندند. (یوسف، ۱۱)

مضمون دیگری که با حسادت پیوند دارد. مضمون افسونگری است. افسونگری یا همان نِفَاثَات در این آیه، یعنی، می‌دمند تا محکمت را سست کنند و نیز سخن و یا حرکتی که روابط و دوستی‌های محکم را متزلزل کند، گویند. تبلیغات سوء، جوسازی‌ها، سخن‌چینی‌ها، جاسوسی‌ها و شایعه‌پراکنی‌ها، نمونه‌هایی از افسونگری است، یعنی. نِفَاثَات است و باید از آن به خدا پناه برد. (قرائتی، ۱۳۸۳، ش، ج ۱۰: ص ۶۴۵ و ۶۴۷)

از این رو افسونگری به دلیل حسادت‌هاست. (فلق، ۴ و ۵)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این مقاله با روش‌شناسی تحلیل مضمون به دنبال شناسایی مضامین مرتبط با مضمون حسد در قرآن است. در مرحله اول به منظور شناخت مضامین مرتبط با حسد با استفاده از رویکرد شبکه مضمون و راهبرد مرور نظام‌مند، مقالات و کتب تفسیری و اخلاقی و پایان‌نامه‌های مرتبط شناسایی شد و پس

از غربالگری، منابع معتبرتر شناسایی شد. پس از استخراج و مقوله‌بندی مضامین بر اساس رویکرد تحلیل مضمون به ۳ دسته: مضامین پایه، فراگیر و سازمان دهنده تبدیل شده و مورد تحلیل قرار گرفتند و پس از تحلیل ۱۸ مضمون پایه، ۶ مضمون سازمان دهنده اصلی و تبعی و ۱ مضمون فراگیر، حاصل شد. در مرحله دوم، این پژوهش به شناسایی میزان اهمیت مضامین برای تحلیل کیفی پرداخته و نتایج حاصل اولویت‌بندی شدند. بر اساس این اولویت‌ها یک دسته مضمون فراگیر مبتنی بر رذیله فراگیر اخلاقی حسد در روابط اجتماعی شناسایی شد که این مضمون فراگیر عبارت است از: مضمون سازمان دهنده اصلی جوانحی و مضامین سازمان دهنده تبعی، قلبی عاطفی، عقلی ذهنی و مضمون سازمان دهنده اصلی جوارحی و مضامین سازمان دهنده تبعی، رفتاری و گفتاری که در متن به تجزیه و تحلیل این مضامین و کشف انسجام ارتباطی بین شبکه مضامین به تفصیل پرداخته شده است.

نتایج نشان می‌دهد قرآن کریم در طراحی پرداختن به یکی از اجزاء موضوع حسد که همانا ارتباط آن با سایر رذایل بوده، بسیار حکیمانه و جامع ورود نموده است و این می‌تواند از اعجاز قرآن کریم باشد که علی‌رغم اینکه تدوین موضوعی ندارد لکن لایه موضوعی بسیار عمیق و دقیقی دارد.

با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش، اطلاعات به دست آمده مرتبط با مضمون حسد در طبقات معین و مشخص جمع‌بندی و بدین ترتیب یک شبکه مضامین رذیله حسد در یک بُعد به وجود آمد.

پیشنهادهای پژوهشی بعدی شناخت سایر ابعاد این رذیلت اخلاقی با این روش است، برای نمونه تحلیل زمینه‌های شکل‌گیری حسد، آثار و تبعات حسد، آسیب‌شناسی و درمان این رذیلت اخلاقی به مثابه یک عامل اثرگذار بر سلامت روان فرد و جامعه است.

منابع

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۴۱۰ ق) غررالحکم و درر الکلم، دار الکتاب الإسلامي، قم.
۲. قرآن کریم، ترجمه حسین انصاریان (۱۳۸۲ ش)، انتشارات اسوه، قم.
۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲ ق)، المفردات فی غریب القرآن، دار القلم، دمشق و بیروت.
۴. زبیدی، مرتضی، محمد بن محمد، (۱۴۱۴ ق) تاج العروس، دارالفکر، بیروت.
۵. زمخشری محمود، (۱۴۰۷ ق) الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، دار الکتاب العربی، بیروت.
۶. شبر سید عبد الله، (۱۴۱۲ ق) تفسیر القرآن الکریم، دار البلاغة للطباعة و النشر، بیروت.
۷. شعیری، محمد بن محمد، (بی‌تا) جامع الأخبار، المطبعة الحیدریة، نجف اشرف.
۸. شیخ‌زاده، بنی اسد، (۱۳۹۹) تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها، کاربردها، نشر لوگوس، تهران.
۹. صادقی تهرانی، محمد (۱۳۶۵ ش) الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن، انتشارات فرهنگی اسلام، قم.
۱۰. صحیحی الصالح، نهج البلاغة (۱۴۱۴ ق)، موسسه دار الهجرة، قم.
۱۱. طالقانی سید محمود، (۱۳۶۲ ش) پرتوی از قرآن، شرکت سهامی انتشار، تهران.
۱۲. طباطبایی، سید محمدحسین، (۱۳۷۴ ش) تفسیر المیزان، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم.
۱۳. آلوسی سید محمود، (۱۴۱۵ ق) روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، دارالکتب العلمیه، بیروت.
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، (۱۳۶۰ ش)، مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، ترجمه (نوری همدانی، شهید مفتاح، سید ابراهیم میرباقری، احمد بهشتی، سید هاشم رسولی محلاتی، ضیاء‌الدین نجفی، محمد رازی، علی صحت، علی کاظمی)، انتشارات فراهانی، تهران.
۱۵. طریحی، فخرالدین بن محمد، (۱۳۷۵ هـ ش) مجمع‌البحرین، مرتضوی، تهران.
۱۶. طوسی، محمد بن حسن، (بی‌تا) التبیان فی تفسیر القرآن، دار احیاء التراث العربی، بیروت.
۱۷. طبیب سید عبدالحسین، (۱۳۷۸ ش) اطیب البیان فی تفسیر القرآن، انتشارات اسلام، تهران.
۱۸. عابدي جعفري، حسن و همکاران (۱۳۹۰ ش)، «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۱۰، صص. ۱۹۸-۱۵۱
۱۹. عروسی حویزی عبد علی بن جمعه، (۱۴۱۵ ق) تفسیر نور الثقلین، انتشارات اسماعیلیان، قم.
۲۰. عیاشی محمد بن مسعود، (۱۳۸۰ ق) کتاب التفسیر، چاپخانه علمیه، تهران.
۲۱. فخر رازی، محمد بن عمر، (۱۴۲۰ ق) مفاتیح الغیب، دار احیاء التراث العربی، بیروت.
۲۲. قرائتی، محسن، (۱۳۸۳ ش) تفسیر نور، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، تهران.
۲۳. قرشی، علی اکبر، (۱۳۷۱ ش) قاموس قرآن، دار الکتب الاسلامیه، تهران.
۲۴. ابن شعبه، حسن بن علی، (۱۳۶۲ ش) تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیهم، جماعة المدرسین فی الحوزة العلمیه بقم، مؤسسه النشر الإسلامی، قم.
۲۵. کاشانی ملا فتح‌الله، (۱۳۳۶ ش) تفسیر منهج الصادقین فی الزام المخالفین، کتابفروشی محمدحسن علمی، تهران.
۲۶. کرباسی، منیژه، (۱۳۸۸ ش) روان‌شناسی رشد ۱، انتشارات پیام نور
۲۷. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ ق) الکافی، دار الکتب الإسلامیه، تهران.
۲۸. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۷۵ ش) اصول کافی ترجمه کمره ای، اسوه، قم.
۲۹. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، (بی‌تا) بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (علیهم‌السلام)، دار احیاء التراث العربی، بیروت.
۳۰. مدرسی سید محمدتقی، (۱۴۱۹ ق) من هدی القرآن، دار محبی‌الحسین، تهران.
۳۱. مراغی احمد بن مصطفی، (بی‌تا) تفسیر المراغی، دار احیاء التراث العربی، بیروت.
۳۲. مصطفوی، حسن، (۱۴۳۰ ق) التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، دار الکتب العلمیه- مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، بیروت - لندن - قاهره.
۳۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴ ش)، تفسیر نمونه، دارالعلم، قم.
۳۴. نجاتی، محمدعثمان، (۱۳۷۲ ش) قرآن و روان‌شناسی، مترجم: عباس عرب، انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ایران
۳۵. ابن منظور، محمد بن مکرم، (۱۴۱۴ ق) لسان العرب، دار صادر، بیروت.
۳۶. نوری، حسین بن محمدتقی، (۱۴۰۸ ق) مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، موسسه آل‌البتیت (علیهم‌السلام) لإحياء التراث، - بیروت.
۳۷. الجاحظ، عمرو بن بحر بن محبوب الکنانی، (۱۳۸۴ هـ - ۱۹۶۴ م) رسائل الجاحظ، مكتبة الخانجي، القاهرة.
۳۸. بلاغی نجفی محمدجواد، (۱۴۲۰ ق) آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن، بنیاد بعثت، قم.

در تفسیر قرآن، کتاب فروشی لطفی، تهران.

42. Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101

۳۹. بیضاوی، عبد الله بن عمر، (۱۴۱۸ ق) أنوار التنزیل و اسرار التأویل، دار احیاء التراث العربی، بیروت
۴۰. تجلیل تبریزی، ابوطالب، (۱۴۱۷ ق) معجم المحاسن و المساوی، جماعة المدرسين في الحوزة العلمية بقم، مؤسسه النشر الإسلامی، قم.
۴۱. حسینی همدانی، سید محمد (۱۴۰۴ ق) انوار درخشان

Analyzing the Extent of “Jealousy” Damages on Mental Health by Analyzing the Network of Themes Based on the Verses of the Holy Quran

Ahmad Zarezardini^{1*}, Kamal Sahraei¹, Ali Mohammad Mirjalili², Mohammad Taghi Baghaeezade Taft³

Abstract

Jealousy: It is a wish to lose another's blessing and happiness. Jealousy is considered a threat to mental health and leaves harmful effects on people's quality of life. This moral vice is one of the eternal problems of human societies. The problem of the current research is to know the relationships within the network of envy in order to know the dimensions and invisible extent of the damage of this moral vice on mental health. The research method of thematic analysis and the drawing of the network of broad themes, the pervasive and effective themes in the creation and spread of envy in the Islamic society, has been explained from the perspective of the Holy Quran. Findings of the research, by obtaining 42 codes that are related to the vice of envy, 18 basic themes were created as effective and related themes on the spread of envy from the verses of the Qur'an, 4 sub-organizing themes and 2 main organizing themes, which are in one category of themes. The pervasive moral vice of envy was divided in social relations. From the results of the research, it can be pointed out to provide a suitable picture of the extent of damage of this moral vice to the mental health of the individual and the society.

Keywords: Holy Quran, Health, Mental Health, Moral Vices, Envy, Network of topics

1. Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Maybod University, Yazd, Iran
2. Faculty of Quranic and Hadith Sciences, Maybod University, Yazd, Iran
3. Doctoral student of Quran and Hadith Sciences, Maybod University, Yazd, Iran

zareardini@gmail.com